

100 dagen Regiobouwmeester

Groningen doorgeven

*Meer ruimtelijke
kwaliteit in de
versterkingsopgave*

Enno Zuidema

In de kern gevat

Maatregel 13

Meer aandacht voor ruimtelijke kwaliteit tijdens de versterking

Er komt meer aandacht voor ruimtelijke kwaliteit bij de planning en uitvoering van versterkingsmaatregelen. Gemeenten en de provincie spelen hierin een centrale rol: zij stellen gebieds- en dorpsvisies op, waarbij het team van de versterkingsbouwmeester van de NCG ondersteunt. Vanaf medio 2023 zal de rijksbouwmeester hierbij desgewenst adviseren. De NCG en de betrokken wethouders zullen structureel overleg voeren over het behouden en bevorderen van de ruimtelijke kwaliteit tijdens de versterking, en de maatregelen die hiervoor nodig zijn. De versterkingsbouwmeester van NCG wordt ondersteund door architecten en stedenbouwkundigen. Hij zorgt er met zijn team voor dat de versterkingsplannen aansluiten op de lokale gebiedsvisies. In navolging van de oproep van Kr8-corporaties, de koepel van acht woningcorporaties in het aardbevingsgebied, kunnen bewoners bij het ontwerpen van versterkingsmaatregelen voor hun woning gebruik maken van een specialistisch ontwerper of architect.

Bron: Nij begun, Op weg naar erkenning, herstel en perspectief – kamerstuk 25 april 2023

Zie daar in zeven zinnen de opdracht voor de regiobouwmeester, zoals dit voorjaar geformuleerd door het kabinet. Deze opdracht past in een fundamenteel andere aanpak van de versterking waarmee Nationaal Coördinator Groningen (NCG) inmiddels volop is gestart: meer samenhangend en gebiedsgericht, met een gelijktijdige verduurzamingsslag en door naast de bewoners te gaan staan. Het is essentieel dat mensen in de versterkingsopgave zich gesteund voelen: Groningen en de Groningers verdienen het. En alleen zo kunnen we Groningen met elkaar goed dóórgeven.

Mijn ervaringen in de eerste 100 dagen heb ik de vorm gegeven van een advies in 10 punten. Dit advies moet nu besproken worden met NCG, de regio en EZK. Op basis van deze gesprekken wordt bekeken hoe we hier mee verder gaan. Mijn intentie is dat het advies zó doorwerkt in de versterkingsopgave dat het karakter van Groningen behouden blijft, nieuw erfgoed kan ontstaan, mensen zich gehoord en begrepen voelen, hun thuis kunnen behouden en zich geborgen weten in hun leefomgeving en gemeenschap. Dit vraagt veel van NCG en onze partners: goede plannen maken we sámen. Dus mét de inwoners¹, de gemeenten, provincie, woningcorporaties, ontwerpers, bouwers en vele anderen. En voortbouwend op de waardevolle ervaringen en kennis die we in de afgelopen periode hebben verzameld.

Enno Zuidema

Groningen, 21 december 2023

1. Daar waar ik bewoners of eigenaren noem, kan in veel gevallen ook worden gelezen: eigenaren van bedrijven, agrariërs en andere gebiedspartijen.

De regiobouwmeester adviseert vanuit een onafhankelijke positie - gevraagd en ongevraagd - over de versterkingsopgave die NCG uitvoert.

Inhoudsopgave

Weerbericht: Wat ik zie in de regio	6
Eerst vooruit denken, dan pas doen: Een advies in 10 punten	8
Lijn 1. Groningen, een gebied met een verleden en een toekomst	9
Lijn 2. Je thuis versterken, je thuis voelen	14
Lijn 3. Anders kijken, anders doen – vooral gebiedsgericht	20
En hoe nu verder in 2024?	23

Weerbericht

Wat ik zie in de regio

Het Groningse landschap kan overweldigend zijn. Leeg in de winter, vol energie in het voorjaar, nat en guur en ook met prachtige kleuren en zonsopgangen in de herfst, vol rust en kleur in de zomer. Al meer dan tweeduizend jaar wonen hier mensen in het oudste cultuurlandschap van Nederland. De oude straten, wegen en waterlopen zijn te herkennen. In en om de dorpen zie ik de kerken en andere echt oude gebouwen, de boerderijen als onderdeel van het landschap, maar ook stegen, straten en straatwanden en streken. Een deel van deze bebouwing is goed beschermd, maar het komt ook voor dat karakteristieke woningen en boerderijen worden afgebroken. Dat leidt relatief vaak tot nieuwbouw die ik overal en in dezelfde vorm tegenkom – in Hellendoorn, Spijkenisse, Almere. Het typisch Groningse ensemble – de in eeuwen rustig gegroeide eenheid, de historische opbouw van dorpen en buurten – dreigt zo in korte tijd uit elkaar te vallen.

Tegelijkertijd zie ik goede voorbeelden van (ver)nieuwbouw in de dorpen en het landschap. In die gevallen is nieuwbouw zorgvuldig vormgegeven, in een taal die anders is dan die we kennen en toch als Gronings te herkennen is. Ik zie ook het succes van het scholenprogramma als onderdeel van de versterkingsopgave. Hier is kwaliteit geleverd, er is nagedacht over nieuwe scholen, nieuwe concepten en de toekomst van het onderwijs in een regio die verandert. De nieuwe gebouwen inspireren en leiden ook tot andere gebruiken, tot beter onderwijs.

Ik zie ook in toenemende mate een slimme versterking: de meest typische delen van een woning of gebouw worden behouden en versterkt, een ander deel wordt nieuw gebouwd, veilig én energie-neutraal. Dit voorkomt ook dat we onnodig CO₂-uitstoten en teveel bouwafval produceren. Er ontstaan nieuwe voornemens, zoals het Woonactieplan van de corporaties: bewoners en gebied eerst, kijken naar de toekomst en kwaliteit maken voor de inwoners. In sommige projecten leidt die aanpak al tot succes: goede projecten, helderheid voor bewoners, verbetering van woningen en leefomgeving.

Weerbericht

Wat ik zie in de regio

En tenslotte zie en spreek ik mensen die samenwerking zoeken, hulp vragen en zich uitspreken over wat ze meemaken. Maar ook mensen die bewoners eigen verantwoordelijkheid geven en die naast de bewoners gaan staan en luisteren.

De slotsom van dit weerbericht: de eerste zonnestrallen van inspirerende voorbeelden schijnen als een Jacobs ladder door de wolken, maar de echte verandering in de hele operatie vraagt meer: een ander seizoen, met andere gebruiken.

Er gebeurt al veel in het aardbevingsgebied en daarmee veranderen we Groningen voorgoed. De vraag die we ons echter steeds moeten stellen: doen we dit ook met aandacht voor wat in de straten, buurten en dorpen echt 'de bedoeling' is? En wat vraagt dit van de partners, zoals corporatie, gemeente en NCG – nog voordat we naar de bewoners gaan? Zie daar de kernboodschap van mijn advies: eerst het goede denkwerk, dan pas doén.

Eerst vooruit denken, dan pas doen:

Een advies in 10 punten

Goed voorwerk en een directe inzet op ruimtelijke kwaliteit nemen veel zorgen en vragen weg. Ze zorgen voor duidelijkheid, zodat partijen daarna tempo kunnen maken. Dat hebben we geleerd van de aanpak van de stadsvernieuwing, waarin bewoners, gemeenten en woningcorporaties samen optrokken – ondersteund door ontwerpers. Recenter zagen we dat bij een groot programma als ‘Ruimte voor de Rivier’, waar de dubbele doelstelling van waterveiligheid én ruimtelijke kwaliteit binnen tijd en budget werd gerealiseerd – met meerwaarde voor alle gebieden en alle betrokkenen.

Ik zie ook heel dichtbij, in de complexe versterkingsdossiers in ons gebied, wat de toevoeging van ontwerpkracht kan betekenen. Wanneer architecten bijvoorbeeld een ontwerpend onderzoek uitvoeren, zetten de bewoners met vertrouwen stappen vooruit. Ze doen ze dat sneller, met beter resultaat. Op basis van extra denkwerk en goed overleg vooraf wordt het doordachte plan gerealiseerd, met draagvlak van de bewoners en de gemeente.

Goede plannen maken we samen en dat is ook mijn inzet voor Groningen. Dat gebeurt wat mij betreft langs drie lijnen.

Lijn 1. Groningen, een gebied met een verleden en een toekomst

Behoud en versterk dat karakter

Ook in de toekomst moet het rijke en unieke verleden van Groningen afleesbaar zijn in de dorpen, stadjes, landschap en boerenplaatsen. In de dorpen en steden van Groningen is sprake van een historische goudmijn, zichtbaar én verborgen. Ook al is niet alles beschermd, het is aan ons om de versterking zó vorm te geven dat we het unieke karakter van Groningen behouden. Daarbij kunnen we voortbouwen op de krachtige architectuur- en bouwtraditie die gedurende een aantal periodes sterk vernieuwend was. Denk aan de Friese schuur die door Groningen eigen is gemaakt, de Groninger (Amsterdamse) school en het 1000 Woningenplan uit 1950. Maar ook aan het scholenprogramma, hierboven al aangehaald. Het zijn steeds herkenbare vernieuwingen, die voor generaties het beeld van Groningen bepalen en zorgen voor trots en binding in het gebied.

Voorbeeld 1 leren in een mooie omgeving

Vier scholen van VO en MBO vormen samen de Campus Emsdelta, aan de rand van Appingedam. Hier is een geheel nieuw schoolcomplex ontwikkeld, gelegen in een park. De ontwikkeling van deze campus is het sluitstuk van het succesvolle scholenprogramma van de regio, de schoolbesturen en NCG waarin 63 scholen zijn versterkt en vernieuwd. De kwaliteit van de leeromgeving stond hierbij centraal (ontwerp De Unie Architecten).

Advies 1

Sloop zo min mogelijk, ga standaard uit van de bestaande bouw.
Met de combi van versterking en verduurzaming

Door primair uit te gaan van het versterken van de bestaande bebouwing en haar kwaliteiten blijft het karakter van Groningen behouden. We passen alleen sloop-nieuwbouw toe als dit de gecombineerde conclusie is vanuit de wensen van de bewoners, de techniek, de veiligheid, het gebied én de ruimtelijke kwaliteit. De nieuwe standaard c.q. het nieuwe normaal van NCG wordt (ver) nieuwbouw: het aanpassen en verbeteren van de bestaande bouw.

Dit betekent dat de huidige aanpak (waarbij louter wordt gekeken naar de kosten van versterking, afgezet tegen de herbouwwaarde) wordt aangepast. Van belang is namelijk dat we de waarde van de bebouwing in het gehele straatbeeld wegens. De geldende aanpak leidt tot hoge aantallen sloop-nieuwbouw, hoger dan strikt noodzakelijk vanuit veiligheid en bouwtechnische mogelijkheden. Het leidt tot de afbraak van woningen die het karakter van de Groningse straten en dorpen bepalen, waaronder ook vrijstaande woningen in het kerngebied. Ook de CO₂-uitstoot van de versterkingsopgave als geheel is zo onnodig hoog.

Hoe? NCG biedt de bewoners de combinatie aan van versterken en verduurzamen. En daarmee het behoud van het bestaande straatbeeld. We vragen bewoners naar de wensen voor het wonen in de toekomst, dit is hét moment om die wensen met de versterking

mee te nemen. En NCG verkent wat hiervan binnen de kaders mogelijk is. Wanneer sloop aantoonbaar noodzakelijk is, ‘oogsten’ de aannemers de herbruikbare bouwmaterialen en zetten deze opnieuw in, in de bouwstroom.

Voorbeeld 2 die schoorsteen is de kern

Van dit huis moest de schoorsteen versterkt worden. De bewoner rustte niet voordat hij een manier had gevonden om de versterking in zijn ogen passend te laten verlopen: met dezelfde baksteen, in hetzelfde metselverband en daarna met een zelf aangebrachte isolatie – om meteen werk met werk te maken. “Als die bouwers toch aan de gang moeten met de zoldervloer...”

Advies 2

Stimuleer de ontwikkeling van nieuwe architectuur. Sluit wel aan bij de bestaande ruimtelijke structuur van dorpen en steden

Het kan gebeuren dat de gedragen en afgewogen keuze valt op (ver)nieuwbouw van bestaande woningen in een historische en/of karaktervolle context. Houd dan zorgvuldig rekening met de ruimtelijke opbouw ter plekke en zorg voor een goede inpassing in de directe omgeving. De nieuwbouw voegt zich met een gebiedseigen architectuur naar wat er al is.

Hoe? De bestaande ‘contour’ van de bebouwing vormt het vertrekpunt. Eventuele uitbreiding vindt bij voorkeur aan de zijkant en achterkant van bestaande woningen plaats. Ik zal hiervoor een inspiratieboek met karakteristieke panden uit enkele cruciale bouwperiodes opstellen. Daarin komen oplossingen en goede recente voorbeelden van versterking en verduurzaming met behoud van identiteit. Wanneer nieuwbouw de enige oplossing is, draag dan bij met nieuwe architectuur, maak nieuw erfgoed, dat eigentijds is, lang meegaat en het gebied als geheel versterkt.

Advies 3

Werk gebiedsgericht en vul de versterking per deelgebied met de bewoners in

De versterking van woningen in een straat is geen alleenstaand project, het raakt de bewoners van de hele straat, de buurt, het dorp. Niet alleen door de (tijdelijke) bouwactiviteiten, ook doordat

hun leefomgeving en straatbeeld verandert. Daarom werken we gebiedsgericht en betrekken we daar een brede groep mensen bij. En belangrijk: er is niet één aanpak voor het gehele aardbevingsgebied. De problematiek verschilt per gemeente en ook binnen gemeentes per dorp en deelgebied. Want dorpen en buurten verschillen van aard, karakter en opzet. De gebiedsgerichte aanpak is zodoende altijd maatwerk.

Hoe? Moderne technieken helpen bepalen waar onze inzet is gevraagd. NCG ontwikkelde in 2023 een digitale kaartentool die inzicht geeft in de verdeling van de versterking in de dorpen, buurten en wijken. Met deze (kansen-)kaarten valt de versterkingsopgave beter te doorgronden, per wijk, buurt, straat, maar ook in het landelijk gebied. Met de gemeenten en woningcorporaties bepaalt NCG welke gebieden gebiedsgericht worden aangepakt. Voor het gebiedsgericht werken maakt NCG een stappenplan, met specifieke aandacht voor participatie. NCG voert geen losse projecten meer uit maar verbindt de versterkingsprojecten in een straat of buurt en stelt daar met de bewoners de kaders voor op. Ontwerpers – architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten – begeleiden deze trajecten in de rol van lokale bouwmeester of gebiedsstedenbouwkundige, lokaal en met de gemeenschappen, gemeente en NCG.

Voorbeeld 3 184 warmtepompen, pardon?

Wanneer in een dorp de versterkingsopgave start, komen tal van vragen boven. In Westeremden vroegen bewoners zich onder meer af: wat moeten we met al die warmtepompen? Kan dat niet anders? Hoe kunnen we daar iets voor bedenken? Door te vragen, begint het maken van betere plannen. Hoe dit verder gaat? Het gesprek is net gestart.

Advies 4

Stimuleer het schrijven van wijk- en dorpsvisies. Bewoners geven hiermee invulling aan de toekomst van hun wijk of dorp

Deze visies beschrijven de brede opgave van leefbaarheid in de dorpen, naast het karakter en de ruimtelijke opbouw van de buurt, de wijk en het dorp. Ze staan daarmee aan de basis van behoud en passende vernieuwing.

Hoe? NCG biedt de helpende hand door een methode te ontwikkelen voor het opstellen van dorpsvisies, daarbij puttend uit bestaande inventarisaties, data en kwaliteitsdocumenten. NCG zal ook – voortbouwend op goede voorbeelden uit bijvoorbeeld Appingedam – een aanpak voorstellen voor dorpsbiografieën. Met gemeenten en gemeenschappen werkt NCG zo aan het leefbaar maken van de geschiedenis van dorpen, buurten en wijken en het dóórgeven van die geschiedenis.

Lijn 2. Je thuis versterken, je thuis voelen

Ga naast de bewoners staan

Niet alle bewoners hebben om de versterkingsopgave gevraagd. Bij de voorbereiding van iedere versterking is het van belang eerst uit te zoeken wat voor de bewoners belangrijk is: wat is hier gebeurd? Hoe wilt u hier verder wonen? Wat is goed en wat zou beter kunnen? Mild, menselijk en makkelijk: dat staat centraal in de nieuwe aanpak.

De versterkingsopgave gaat om het versterken van de woning, zodat mensen hun thuis behouden. Dat kan door aanpassingen of door (ver)nieuwbouw. Nagenoeg elke versterkte of nieuwe woning staat er in 2100 nog, dus is het verstandig om de woning duurzaam en toekomstbestendig te versterken en de wensen van de bewoners in die richting te faciliteren. En besef daarbij: het thuis heeft een context. Mensen willen zich na de versterking ook thuis voelen in hun straat of dorp. Iedereen is dus gebaat bij samenhangende ingrepen, die elkaar onderling en de omgeving als geheel versterken.

Advies 5

Start met een ander gesprek met de bewoners.
Vlieg de toekomst samen breed aan

De dialoog met de bewoners plaatst de versterking van hun woning en hun thuis in het licht van de opgave om deze veilig, schadevrij en duurzaam te maken – en de leefomgeving leefbaar. Pas daarna komt de techniek aan bod.

Hoe? Begin het gesprek met de kwaliteit van het wonen: wonen, veilig, duurzaam en met een lage energierekening – in een aantrekkelijke en leefbare omgeving. Inventariseer met bewoners hun eigen behoefte in de eigen situatie, rond deze thema's. En maak duidelijk welke stappen nodig zijn voor een plan voor de versterking, verduurzaming van de woning. Daarbij is ook plaats voor de NCG-versterkingsadviezen: wat zijn de mogelijke keuzes? NCG legt dus niet van bovenaf op wat er moet gebeuren, maar verkent gezamenlijk de mogelijkheden; met het versterken van de huidige woning als uitgangspunt.

Advies 6

Laat bewoners een architect kiezen bij iedere zware versterking en bij sloop-nieuwbouw. Doe dit zo vroeg mogelijk

De eerstvolgende stap bij een ingrijpende versterking is het vinden en aanstellen van een architect. Architecten zijn getraind om opdrachtgevers te ondersteunen en begeleiden in het bouwproces. Met oog en oor voor de belangen van de opdrachtgever wijzen zij tevens op de publieke belangen en de criteria die het bouwen met zich meebrengt – als culturele daad. Bovendien zijn architecten in staat specifieke oplossingen te ontwerpen voor de specifieke vragen van de eigenaren, passend bij de ruimtelijke situatie en kwaliteit ter plekke. Pas nadat de ontwerpers het goede verkennende en onderzoekende voorwerk hebben gedaan, komt de bouwer in beeld. Dit geldt vanzelfsprekend ook voor karakteristieke gebouwen.

Hoe? NCG vormt een ‘architectenpool’, waaruit bewoners architecten kunnen selecteren. Bij de opzet hiervan worden de geleerde lessen betrokken van de pilot ‘Architect aan Zet’ en het project ‘Versterking Overschild’.

Voorbeeld 4: van idee tot huis

De compacte woning die hier stond moest gesloopt worden en is vervangen door een unieke ‘3 in 1 woning’. Een gezellige, warme woonkamer met logeerkamer erboven in baksteen uitgevoerd, een deel met bad- en slaapkamer met uitzicht op de velden in zwart hout met daartussen een open keuken, met glazen pui op het zuiden, uitzicht op de tuin. Sterk idee van de opdrachtgeefster, scherp ontworpen door Allart Vogelzang van vector-i architecten.

Voorbeeld 5: waarom zou je slopen?

Deze schuur staat er al een tijdje, zoals de meeste Groninger schuren. De eigenares wist niet hoe het verder moest, ook gezien de versterking. Moest ze de schuur dan maar laten afbreken? Na een bezoek van de bouwhistoricus van de gemeente aan de schuur kon deze vertellen hoe bijzonder de constructie van de gebinten is en uit welke periode de kap en de schuur stammen. En het was de eigenares meteen duidelijk: waarom zou je deze schuur met zoveel geschiedenis opruimen? De boerderij blijft staan!

Advies 7

Heroverweeg de input-financiering. Deze is niet in het belang van de bewoner en het gebied

Bij de huidige input-financiering wordt het beschikbare budget voor versterking vrijgemaakt; de bewoner kan deze ingreep dan zelf realiseren. Deze prikkel werkt echter in de praktijk als een katalysator voor sloop-nieuwbouw, ook op plekken waar dat vanuit gebiedsperspectief niet gewenst is. Ook is het budget eigenlijk te laag om werkelijk ruimtelijke kwaliteit te realiseren. Bovendien komen alle meerkosten voor rekening van de bewoner. Dit leidt tot processen die vanaf het begin onder spanning staan.

Hoe? Bij versterkingsprojecten met een zware versterking wordt voortaan niet op voorhand aangestuurd op sloop-nieuwbouw, zie advies 1. De financiering wordt op een andere leest geschoeid en volgt op de uitkomsten van het gesprek met de bewoner en de inzet van de ontwerpers. Essentieel is de vraag áchter de vraag: wat is het eigenlijke project hoe willen de bewoners dat realiseren – in eigen beheer of door NCG.

Advies 8

Versnel het vergunningsproces – het kan! Check vooraf alle kaders en eisen en maak deze tot uitgangspunt bij alle bouwplannen

Een oorzaak van veel stress is de onzekerheid rond procedures en doorlooptijden. In het planproces valt dit goed te ondervangen door betrokkenen. Het doel is dat de bewoner en architect weten bij de aanvraag van de vergunning, dat deze binnen afzienbare tijd verleend wordt.

Hoe? Samen met ruimtelijke kwaliteitsorganisatie Libau en de gemeenten ontwikkelt NCG een tool, die bij de start van het ontwerpproces gebruikt wordt om uit te vinden welke belangrijke aspecten er ter plekke spelen. Ook het genoemde inspiratieboek helpt om te bepalen wat mogelijke oplossingsrichtingen zijn. Het vooroverleg met de gemeente (en de integrale commissie Ruimtelijke Kwaliteit) is de toets voor alle relevante onderwerpen. Dit helpt de aanvrager, architect en adviseurs om de juiste uitwerking van het ontwerp te maken, of dit waar nodig aan te passen.

Nadien kan bilateraal overleg eventueel resterende vragen oplossen. Zodra alle vraagpunten en uitwerkingen zijn opgelost en uitwerkingen zijn geproduceerd, kan de indiener de aanvraag met een gerust hart insturen.

Voorbeeld 6: de buurt beter

In Uithuizen en Uithuizermeeden is de versterking aangegrepen om naast de huizen ook de buurten te verbeteren. Woningcorporatie Goud Wonen en de gemeente lieten plannen opstellen, de bewoners mochten een architect kiezen. De nieuwe opzet en het schetsontwerp van de architect waren vervolgens leidend in de selectie voor de aannemer. Straks staan de buurten vol met energieneutrale woningen, die beter passen bij de bewoners en zijn de buurten ook groener en beter verbonden met het dorp.

Borgweg 2
Wijk 10, huis 2

Lijn 3. Anders kijken, anders doen – vooral gebiedsgericht

Leer, innoveer en inspireer

Gebiedsgericht werken vraagt om het anders voorbereiden van de versterking: eerst in een groter gebied, daarna pas inzoomend op de individuele gebouwen. Een herwaardering van de bestaande kaders en de bestaande gebouwde context is hierin essentieel.

Gebiedsgericht werken betekent het continu bewust zijn van de context, oog hebben voor het belang van de particuliere bewoner maar ook van de collectieve identiteit: de kwaliteit en het karakter van de omgeving. Bewoners kunnen prima aangeven hoe zij de toekomst van hun leefomgeving zien, daarbij geholpen door professionals.

Daarnaast is ruimtelijke kwaliteit nadrukkelijk een gemeenschappelijk thema voor de gemeenten, woningcorporaties, provincie, bewoners én NCG en IMG. Gezamenlijke inzet, begeleiding en goed opdrachtgeverschap helpen daarbij. De regiopartijen zetten in op bestuurlijke en ambtelijke tafels voor ruimtelijke kwaliteit en een regelmatig overleg van de bouwmeesters in het gebied. Dit advies voegt daar nog stimulering door ontwerp onderzoek en prijsvragen aan toe. Zo wordt de inzet van de regiobouwmeester verbreed en treedt een versnelling van resultaten op.

Voorbeeld 7: de stegen van Appingedam

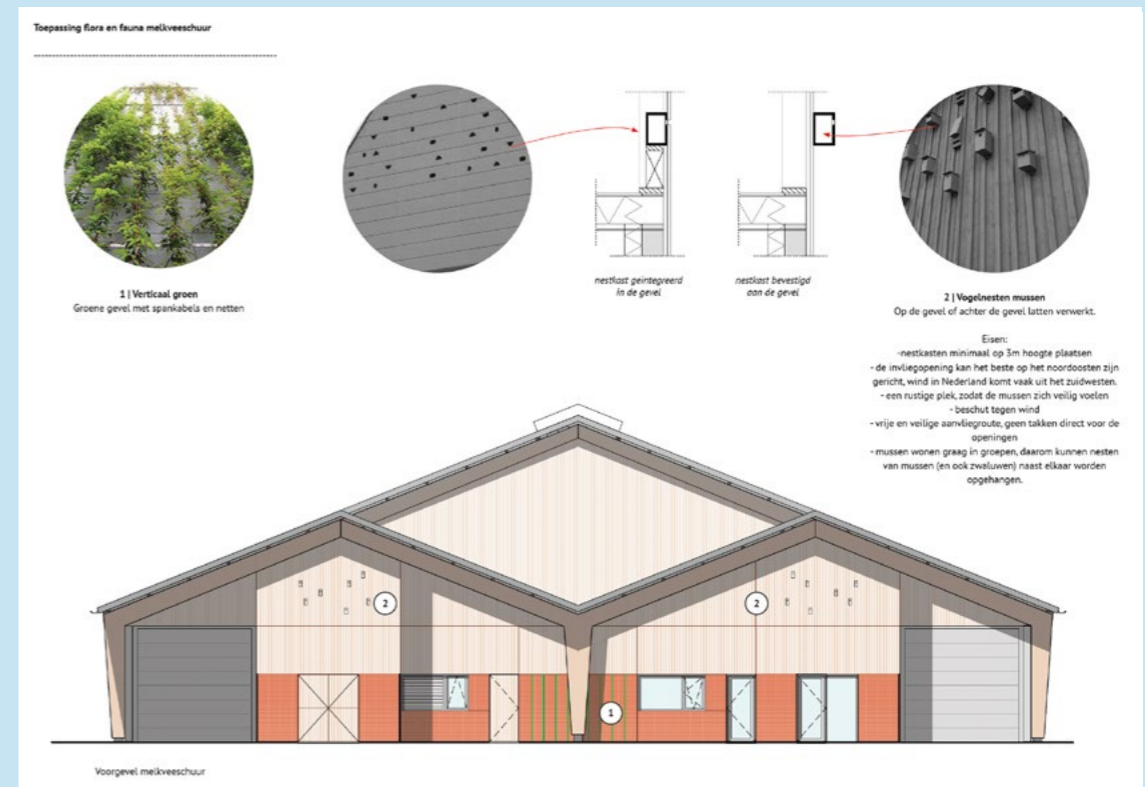
In de binnenstad van Appingedam worden alle panden versterkt, logisch met zo'n geschiedenis en karakter. In het kader van 'Repair with Gold' lieten het College van Rijksadviseurs en de gemeente Eemsdelta ontwerp onderzoek uitvoeren naar de stegen van Appingedam. Het zijn er 64 en ze hebben een heel eigen logica, ondervond landschapsarchitect Marc Nolden.

Voorbeeld 8: de Groninger schuur van de toekomst?

Achter de huidige boerderij wordt een nieuwe gebouwd, waar de volgende generatie het melkveebedrijf naar nieuwe maatstaven kan voortzetten. Het verlaten van een lang gekoesterde plek gaat niet over een nacht ijs. Maak het dan maar heel erg goed, hebben de eigenaren gedacht: een nieuw erf met boomsingels en gebiedseigen beplanting, een natuurinclusieve schuur met nest- en verblijfmogelijkheden voor

vogels, insecten, vleermuizen en een nieuwe klimaatneutrale woning. Hier wordt vormgegeven aan de nieuwe Groninger boerderij. Het plan voor deze nieuwe boerderij volgde uit ontwerp onderzoek naar de mogelijkheid om een nieuwe boerderij te bouwen met een Gronings karakter.

Advies 9

Voer ontwerpnd onderzoek voor kennisontwikkeling en -deling. En schaal de uitkomsten vervolgens op

Ontwerpnd onderzoek is een ideale manier om door een snelle ontwerpmatige verkenning tot inzichten te komen die alle betrokkenen verder brengen. Bij complexe gevallen zetten we ontwerpnd onderzoek in. Dit geeft een vroeg inzicht in de variabelen, zorgt voor versnelling van het planproces en geeft eerder draagvlak tussen alle partijen voor de gedragen oplossing.

Hoe? Het ontwerpnd onderzoek wordt op verschillende schaalniveaus ingezet. Op adresniveau draagt het bij aan de ontwikkeling van meerdere varianten in complexe situaties. Dit in combinatie met behoud, of nieuwbouw met het terug laten komen van specifieke stijlelementen.

Voor kleinere gebieden geeft ontwerpnd onderzoek zicht op de mogelijkheden voor de ruimtelijke ontwikkeling, op het versterken van de ruimtelijke structuur, met betere openbare ruimte bijvoorbeeld. Op een vergelijkbare manier kunnen ontwerpteam ontwerpverkenning voor complete dorpen uitvoeren, als een eerste verkenning van mogelijke richtlijnen bij versterking en eventuele nieuwbouw. Uiteraard komt ook het landschap in de dorpen aan bod, omdat ook een 'groene' versterking van Groningen nodig is.

Advies 10

Gebruik prijsvragen om creativiteit los te maken. Verbind daarbij verschillende disciplines

Prijsvragen helpen om nieuwe inzichten te oogsten voor ingewikkelde vraagstukken. Met de inzet van prijsvragen stimuleren we nieuwe combinaties van ontwerpers, bouwers en specialisten. We vragen ze om met een relevant en innovatief idee komen voor een onderwerp waarop vernieuwing van het denken gewenst is. Zo voorzien we de uitvoeringspraktijk van nieuwe impulsen.

Hoe? Prijsvragen worden georganiseerd in samenwerking met andere partijen, zoals gemeenten, corporaties en belangengroepen. Het College van Rijksadviseurs kan de organisatie van prijsvragen ondersteunen. Verschillende onderwerpen lenen zich hiervoor, zoals de Groninger schuur van de toekomst, de huurwoning en woonbuurt van de toekomst en circulair en biobased bouwen, verduurzamen en versterken.

En hoe nu verder in 2024?

Deze adviezen zullen door de Nationaal Coördinator Groningen moeten worden gewogen en beoordeeld. Het Atelier Regiobouwmeester (begin 2024 in opbouw) zal vervolgens deze adviezen ten uitvoer brengen, samen met de medewerkers van NCG, gemeenten, provincie en corporaties. En natuurlijk met bewoners en ontwerpers. Ook zullen het atelier en ik de versterking blijven begeleiden met als doel het karakter van Groningen te behouden en een goede ruimtelijke kwaliteit op te leveren.

Het uitvoeren van deze adviezen leidt tot de volgende activiteiten:

- begeleiding en ondersteuning van de versterkingsopgave van NCG om ruimtelijke kwaliteit een positie te geven in de projecten;
- ondersteuning aan gemeenten en woningcorporaties. We komen met hen op basis van kansenkaarten tot prioritaire gebieden waar gebiedsgerichte uitwerkingen plaatsvinden;
- instellen van een pool voor ontwerpers om in te zetten in de versterkingsprojecten;
- een betere verankering van ruimtelijke kwaliteit in het inkoopproces en in de aanbesteding van opdrachten;

- inzet van ontwerpend onderzoek en prijsvragen naar nieuwe inzichten, combinaties en opgaven. Dit in samenwerking met partners, zoals de bouwwereld, de corporaties, de agrarische (natuur)verenigingen en erfgoedinstanties;
- opstellen van een inspiratieboek met karakteristieke bestaande bouw én geslaagde recente voorbeelden van versterking met verduurzaming.

De uitvoering van deze adviezen vindt niet alleen beleidsmatig plaats, maar vooral ook lokaal ‘in het veld’: in de projecten, in de versterkingspunten van NCG en in overleg met gemeenten en provincie. En met de Groningers in de dorpen, buurten, straten. Met het doel voor ogen: het karakter van Groningen behouden en versterken, in de dorpen en wijken werken aan leefbaarheid, nieuw erfgoed maken, Groningen dóórgeven.

Over de regiobouwmeester

De regiobouwmeester adviseert gevraagd en ongevraagd aan NCG met bijzondere aandacht voor leefbaarheid, ruimtelijke kwaliteit, architectuur, erfgoed, stedenbouw en landschap. Hij zorgt ervoor dat de versterkingsplannen aansluiten op de lokale gebiedsvisies. De regiobouwmeester adviseert vanuit een onafhankelijke positie over de versterkingsopgave die NCG uitvoert. De inzet van de regiobouwmeester en zijn atelier varieert van het actief meedenken over beleid, strategie en aanpak, het adviseren bij lopende onderzoeken en opgaven, de reflectie op vastgestelde momenten in het proces tot en met het toetsen van mijlpalen. De regiobouwmeester heeft bovendien de mogelijkheid om met zelfstandig ontwerpend onderzoek (of met prijsvragen) de versterkingsopgave of een project daarbinnen te voeden, met als doel de integraliteit daarvan te bevorderen of de maatschappelijke waarde en impact te vergroten.

Over Enno Zuidema

Regiobouwmeester Enno Zuidema (1968) is stedenbouwkundige. Hij werkte in Berlijn en Rotterdam voordat hij zijn eigen stedenbouwkundig bureau oprichtte. Vanaf 2006 woonde hij met zijn gezin in Groningen. Hij werkte in het noorden aan regionale visies, stedenbouwkundige plannen, dorpsvisies en als programmaleider voor het Woon- en Leefbaarheidsplan Eemsdelta. In 2015 stelde hij het advies ‘Leefbare Monumenten in een Leefbare regio’ op. Met de bewoners van Overschild en de gemeente bereidde hij de versterkingsopgave voor. Hij was er tot eind 2023 als dorpsbouwmeester verantwoordelijk voor de begeleiding van de bouwplannen.

Enno woont parttime in het aardbevingsgebied, fietst veel door het gebied en werkt in alle kantoren van NCG. Hij luistert graag naar wat bewoners, bouwers en betrokkenen te vertellen hebben.

Colofon

Tekst: Enno Zuidema

Eindredactie: Kees de Graaf

www.nationaalcoordinatorgroningen.nl

088 041 44 77

Januari 2024

Fotoverantwoording

Alle foto's en afbeeldingen zijn van NCG
tenzij hieronder anders vermeld.

Voorbeeld 5: Historische foto van
de boerderij gemaakt voor de
Tweede Wereldoorlog. Privécollectie.

Voorbeeld 6: MX13

Voorbeeld 7: DAAD Architecten

Voorbeeld 8: Marc Nolden, landschapsarchitect
en onderzoeker

